

Казьмірчук Н.С. Формування моральної культури майбутніх учителів початкових класів // Scientific and pedagogic internship «Innovative methods of organizational process in the field of pedagogy and psychology in Ukraine and EU countries» : Internship proceedings, October 21-November 29, 2019. – С. 62-66.

Казьмірчук Н.С.
Казьмирчук Н.С.
Kazmirchuk N.

**ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ
УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ**

**ФОРМИРОВАНИЕ НРАВСТВЕННОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩИХ
УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ**

**MORAL CULTURE FORMATION OF FUTURE PRIMARY
SCHOOL TEACHERS**

Анотація. У статті подано власне поняття моральної культури педагога як системної характеристики та базової складової професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів початкових класів; виокремлено критерії та показники моральної культури студентів й апробовано методикку діагностування рівнів сформованості моральної культури майбутніх учителів початкових класів, через призму використання арт-терапевтичних методик, сформульовано педагогічні умови підвищення рівня моральної культури студентів педагогічних закладів освіти.

Ключові слова: моральна культура майбутнього вчителя початкових класів, емоційно-ціннісна сфера особистості, арт-терапевтичні методики, критерії та рівні сформованості моральної культури майбутніх педагогів.

Аннотация. В статье представлены само понятие нравственной культуры педагога как системной характеристики и базовой составляющей профессионально-педагогической подготовки будущих учителей начальных классов; выделены критерии и показатели нравственной культуры студентов и апробирована методика диагностирования уровней сформированности нравственной культуры будущих учителей начальных классов, через призму использования арт-терапевтических методик, сформулированы педагогические условия повышения уровня нравственной культуры студентов педагогических учебных заведений.

Ключевые слова: нравственная культура будущего учителя начальных классов, эмоционально-ценностная сфера личности, арт-терапевтические методики, критерии и уровни сформированности нравственной культуры будущих педагогов.

Abstract. The article presents the concept of moral culture of a teacher as a system characteristic and basic component of professional and pedagogical training of future primary school teachers; The criteria and indicators of moral culture of students are singled out and the method of diagnosing the levels of formation of moral culture of future primary school teachers is tested, through the prism of using art-therapeutic methods, pedagogical conditions of raising the level of moral culture of students of pedagogical educational institutions are formulated.

Key words: moral culture of the future primary school teacher, emotional and value sphere of personality, art-therapeutic methods, criteria and levels of formation of moral culture of future teachers.

Одним із пріоритетних завдань вищого навчального закладу є виховання молоді на засадах формування у них моральних рис та цінностей – доброти, уваги, милосердя, толерантності, совісті, поваги, правдивості, справедливості, гідності, любові до батьків. Держава, суспільство та освіта повинні об'єднати зусилля й цілеспрямовано формувати внутрішній світ,

моральну цілісність індивіда у всій сукупності моральних цінностей. Гуманістичні та демократичні тенденції розвитку українського суспільства, об'єктивне зростання ролі його моральних засад зумовили суттєві зміни освітніх пріоритетів і цінностей.

Так у Законі України «Про вищу освіту» серед основних напрямів реформування освіти відзначаються завдання: підготовка нового покоління учителів з високим загальним рівнем як педагогічної, так і особистісної культури, які мають реалізовувати основні принципи перебудови освіти на засадах гуманізації, демократизації, індивідуалізації. Звільнення школи від формалізму і авторитарного підходу до дитини, здійснення особистісно-орієнтованого підходу до неї, формування моральних якостей, виховання полікультурності висувають принципово нові вимоги до професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи. Його фахова досконалість усе більше характеризується рівнем компетентності, яка визначає ефективність й результативність педагогічних дій, через призму морально-ціннісної орієнтації на особистість дитини. Адже сучасний педагог усе більше здійснює в школі, поряд із навчанням і вихованням учнів, культурологічну, соціально-психологічну, розвивальну, дослідницьку, проєктивну функцію, створює умови, що забезпечують моральний і духовний розвиток учнів. Формування цих рис значною мірою залежить від професійно-педагогічної підготовки майбутніх вчителів у вищих навчальних закладах освіти, де повинна надаватися не лише фахова підготовка, становлення педагога як людини високої культури, яка має значний виховний вплив на дитину. Особливого значення набуває проблема формування моральної культури майбутніх учителів початкових класів, діяльність яких пов'язана з фаховою поліфункціональністю, багатопредметністю, розгалуженістю емоційно-комунікативної сфери взаємодії з учнями, високим ступенем референтності у стосунках з ними, моральною насиченістю змісту початкової освіти тощо.

Проблема морального вдосконалення вчителя привертала увагу просвітителів, науковців, педагогів у різні часи світової та вітчизняної історії. В останні десятиріччя науковий інтерес до проблеми пошуку шляхів формування, становлення та розвитку моральної культури учителя суттєво зріс. Вивчення літературного надбання з цієї проблеми, дало поштовх до використання арт-терапевтичної діяльності, в якості можливого методу вивчення індивідуально-психологічних, морально-ціннісних особливостей особистості та їх корекція. Серед основоположників дослідження даної проблеми за кордоном, зазвичай називають прізвища Л. Кольберг, Ф. Гурдінаф, Е. Кнудсена, А. Кларка, С. Левінштейна, Г. Люке, Ж. Піаже, К. Штерна та ін. У дослідженнях Т. Антоненко, В. Бачиніної, О. Вознесенської, О. Деркач, Н. Крилової, Л. Коваль, С. Курагіної та ін. зосереджено увагу на пошуку засобів, шляхів формування культурної моральності у людей різного віку з використанням арт-терапевтичних засобів. За останні роки цією темою цікавилися та розробили основні положення у проблемі моральності, такі молоді науковці як Л. Бурдейна, О. Хорошайло, В. Серебняк та ін. [1, с.156].

З метою визначення особливостей формування моральної культури студентів ВНЗ, нами було проведено констатувальний етап педагогічного експерименту. Базою дослідження стали 80 студентів денної форми навчання за спеціальністю «Початкова освіта» Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського.

Спираючись на результати теоретичного аналізу досліджуваної проблеми, у відповідності до поняття «моральна культура» та її структурних компонентів нами було виокремлено критерії, показники та рівні сформованості моральної культури студентів педагогічного ВЗО. Такими критеріями стали: емоційна спрямованість особистості на ціннісне ставлення до позитивних емоційних станів і переживань, які лягають в основу формування моральної культури людини; активно діючий поняттєвий запас студента; емоційні якості та вміння особистості; відповідність власних проявів емоцій та моральних цінностей - соціально прийнятним і

схвалюваним способам. Вище зазначені критерії та показники виступили базовими для визначення рівнів формування моральної культури майбутніх учителів, а саме – високого (10,0%), середнього (35%) і низького (55%). Як бачимо, серед студентів третього курсу педуніверситету переважає низький та середній рівні розвитку моральної культури. Їм притаманне недостатнє уміння спілкуватися, виникають труднощі у висловлюванні власної думки, важко ділитися враженнями і переживаннями, знаходити їм відгук, виявляти симпатію. Спостерігалась слабка емоційність, яка характеризується байдужістю до об'єктів, побоювання виявляти свій емоційний стан, що констатувало про неадекватну моральну спрямованість особистості. Приблизно половина досліджуваних нами студентів зазнає певних труднощів у розпізнаванні емоцій за модальністю, визначенні основних елементів мімічної експресії і вербалізації емоційних станів та їхніх зовнішніх ознак, що у результаті формує хибне уявлення про морально-ціннісні норми культури життя в сучасному суспільстві.

На підставі проведеного теоретичного дослідження та результатів констатувального етапу експерименту виокремлено педагогічні умови формування моральної культури майбутніх учителів початкових класів: формування моральної свідомості та переконань у студентів педагогічного вузу в процесі використання інтерактивних методів навчання та виховання; збагачення знань студентів про зміст моральної культури у контексті творчої взаємодії; використання арт-терапевтичних засобів у виховній роботі; включення майбутніх учителів та дітей молодшого шкільного віку в сумісну активно-творчу діяльність, мотивовану позитивними переживаннями.

У процесі формування моральної культури майбутнього вчителя початкових класів ми виділяємо *чотири етапи*, які є взаємозалежними й передбачають чітку послідовність впровадження [2, с. 29].

Перший етап – пропедевтичний. Метою цього етапу є підготовка викладача ВЗО до організації процесу формування культури студентів. Впродовж цього етапу здійснюється робота з налагодження міжособистісних

стосунків між викладачем та студентами, в «суб'єкт-суб'єктній» взаємодії, на формування вміння вступати в контакт один з одним та планувати спільну діяльність. Важливим моментом є проведення заходів з удосконалення комунікативних умінь студентів та їх здатності контролювати та регулювати власний емоційний стан.

Метою *другого етапу* – адаптаційного, - є морально-емоційне адаптування студента до умов навчально-виховного процесу, який спрямований на формування моральної культури. Цей етап передбачає досягнення сприятливої атмосфери безпеки й довіри в навчально-виховному процесі, вирішення завдань адаптації студентів до умов формування моральної культури та стабілізацію й подолання негативних емоційних станів (тривожності, страхів, агресії тощо).

Третій етап – процесуально-діяльнісний, - є найбільш ґрунтовним та змістовним. Метою цього етапу є введення студента в складний світ людських емоцій, розширення кола відповідних знань та розвиток здатності сприймати розмаїття навколишнього світу та адекватно реагувати. Сутність цього етапу полягає у підвищенні впливу емоційно-розвивального середовища, активізації діяльності студента. Провідні напрями реалізації етапу: спрямовування інтересу студента на власний емоційний стан та стан іншої людини; збагачення словникового запасу студентів термінами, які характеризують емоційні стани й реакції, почуття та емоції; формування вміння передавати власний емоційний стан вербально і не вербально, вміння адекватно виявляти емоції та почуття; ознайомлення зі способами моральної саморегуляції та розпізнавання емоційного стану іншої людини.

Метою *четвертого етапу* – творчого, - є активізація творчої діяльності, як основи моральності. Зміст етапу спрямований на організацію самодослідження й самопізнання, об'єктом дослідження виступають почуття, переживання й емоційні стани, завдання полягає в закріпленні позитивного образу «Я», заснованого на адекватному уявленні про власну моральну

сферу, формуванні адекватної моральної реакції на емоціогенні ситуації, а також ціннісного та поважного ставлення до емоцій, почуттів іншої людини.

Отже, українське суспільство переживає складний період переходу до цінностей нової епохи, і пошук цей здебільшого опирається на старі парадигми мислення. Якісна освіта стає на найвищий рівень та поповнюється умовою конкурентного стратегічного розвитку суспільства, розвиваючи та виховуючи зрілих носіїв ієрархії цінностей.

Література:

1. Казьмірчук Н.С. Формування готовності вчителів до реалізації принципу наступності дошкільної і початкової ланок освіти// Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: Зб. наук. праць. – Випуск 38. – Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2012. – С. 155-159.

2. Акімова О. В. Теоретико-методичні засади формування творчого мислення майбутнього вчителя в умовах університетської освіти: монографія / О. В. Акімова. - Вінниця : Вид. Балюк І.Б., 2007. - 351 с.